

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” din IAȘI

LAUDATIO

Profesor Michael CERNEA

*Cu ocazia acordării titlului de Doctor Honoris Causa al
Universității „Alexandru Ioan Cuza”*

LAUDATIO

Cu mulți ani în urmă, Konrad Adenauer spunea că : „*Toți trăim sub același cer, dar nu toți avem același orizont*”. Întrădevăr, orizontul intelectual și profesional al domnului Michael CERNEA este atât de vast și complex, încât e aproape cu neputință să-l surprindem într-o prezentare succintă. Ideea că l-am nedreptăți prin necuprinderea adevărului integral despre opera sa de cercetător, promotor al schimbării culturii organizaționale a celei mai importante agenții pentru dezvoltare, Banca Mondială, și neobosit căutător al unei lumi mai bune, ne plasează într-un tărâm al nerostirii. În schimb, gândul că i-au fost deja consacrate pertinente studii și monografii ne îndeamnă să încercăm reliefarea câtorva aspecte ale unei vieți exemplare, în care spiritul iscoditor, energia intelectuală, impulsul creator și mintea pătrunzătoare, curajul moral și etica profesională, capacitatea împlinirii și desăvârșirii ideilor în acțiuni durabile și compasiunea pentru majoritatea tăcută a oamenilor sârmani s-au împletit într-o admirabilă armonie.

*

Michael CERNEA s-a născut și a copilărit la Iași, într-un timp al exacerbării orgoliilor identitare și fundamentalismului autohton, când neîmplinirile și neputințele majoritarilor erau atribuite, cu o superficială destituire a rațiunii și civismului, celor considerați străini. În orașul fondator al spiritului critic în România, nu s-a bucurat de o existență prea liniștită. Prigoana și privațiunile acelor ani zbuciumați sunt rememorate de domnia sa într-un interviu acordat, în 2003, lui Judith Freidenberg, pentru ***Society for Applied Anthropology***. Către sfârșitul războiului, a plecat cu familia la București, unde și-a continuat educația secundară. Încă adolescent fiind, s-a angajat la un ziar și a practicat o perioadă de câțiva ani gazetăria. În primii ani de după război, se părea că vremurile promet schimbări sociale, instituționale și politice juste. Pentru cei dornici să îndrepte lucrurile nefaste din trecut și să contribuie la dezvoltarea unei societăți mai bune, jurnalismul, mai ales reportajul, constituia un domeniu captivant. Dar, iluziile nu au durată pentru spiritele lucide. Michael Cernea a realizat destul de timpuriu încotro se îndreaptă regimul politic instaurat în România. Cum avea să mărturisească peste ani, în interviul menționat: „....***schimbările sociale democratice s-au evaporat rapid. Și imediat***

după aceea, speranțele noastre despre ce ar înfăptui acele schimbări politice au început, de asemenea, să se risipească". Totuși, dorința de a înțelege cauzele schimbărilor sociale l-a motivat să urmeze studii de filosofie. „**Credeam atunci-** spunea în 2003- **și cred și acum, că nici o schimbare socială nu se poate petrece fără o teorie care să o ghideze, fără cunoștințele care să o informeze și să o inspire, o teorie care să ne ajute să facem alegeri în multe puncte de răscruce cu care se confruntă societățile la fiecare ruptură**". După absolvirea Facultății de Filosofie în cadrul Universității din București, și-a pregătit doctoratul, pe care l-a finalizat în 1962. A devenit cercetător științific la Institutul de Filosofie al Academiei Române, unde, grație culturii temeinice, probității profesionale, curajului moral și muncii asidue, a surmontat treptat restricțiile ideologice ale pretinsei teorii științifice a socialismului. Într-o perioadă de relativă liberalizare, a revigorat tradițiile cercetării sociologice din România interbelică. Profund cunoscător al studiilor realizate de **Școala Monografică de Sociologie Rurală a lui Dimitrie Gusti**, a organizat și coordonat el însuși cercetări de teren. Între 1966 și 1968, a coordonat un proiect de cercetare sociologică în două localități rurale, Belinț (

jud.Timiș) și Comana (jud.Constanța), care făcuseră obiectul monografiilor gustiene, cu mai bine de trei decenii în urmă. Cu limitele inerente cercetării sociale din acea perioadă, studiul elaborat constituie un cadru de referință analitică și metodologică pentru toți cei preocupați de înțelegerea și predicția evoluțiilor din mediul rural românesc. Mai mult încă, pentru d-l Michael Cernea, proiectul respectiv avea să constituie un suport al dezvoltării cercetărilor sale la Banca Mondială. La sfârșitul anilor 60, domnia sa era consacrat pe deplin ca un reputat sociolog și a fost invitat la conferințe și congrese internaționale de specialitate. În anul 1967, a obținut o bursă de cercetare la ***Ecole Pratique des Haute Etudes*** și ***Centre d'Etudes Sociologiques*** din Paris. În anul academic 1970/1971, a fost cercetător invitat la ***Center for Advanced Studies in Behavioral Sciences*** din cadrul ***Stanford University***, unde i-a cunoscut și a lucrat cu unii dintre cei mai redevabili sociologi americani. Două decenii și jumătate mai târziu, distinsul sociolog român considera că : „*A fost un an minunat între noiembrie 1970 și noiembrie 1971. În cursul aceluia an, am întâlnit mulți mari savanți în domeniul științelor sociale, inclusiv pe Robert Merton, politologi, economiști, antropologi, psihologi sociali și*

cercetători în drept la nivel de top". Experiența academică extraordinară acumulată în acel stagiul și deschiderea spre cercetarea socială internațională de vârf nu i-au fost apreciate, cum s-ar fi convenit, la întoarcerea în țară. Oficialii vremii au considerat că e o abdicare de la linia marxismului științific în favoarea sociologiei *burgheze*. După o întreagă epopee în confruntarea cu ideologii și cenzura, a reușit să publice, în 1974, ***Sociologia Americană- Conversații cu Sociologii Americani: Immanuel Wallerstein, Elliot Aronson, Reuben Hill, Alvin Bertrand, Stanton Wheeler, John Kunkel***. În vara anului 1974, a fost invitat de către **American Sociological Association**, pe cheltuiala acesteia, la Congresul Mondial de Sociologie, care a avut loc la Toronto. Participarea la acest congres a însemnat un punct de cotitură pentru Michael Cernea-abandonarea sistemului social al *fericirii obligatorii* și intrarea *în lumea liberă*. În același an, a fost angajat de Banca Mondială, ca sociolog și antropolog. Obligațiile profesionale neobișnuite în această instituție, domnia sa fiind un pionier al domeniului, și determinarea personală de a edifica un rol distinct pentru analiza socială a programelor de dezvoltare nu l-au îndepărtat de lumea academică și de pasiunea sa pentru cercetare. Cariera internațională

prestigioasă a sociologului român nu a coincis în totalitate cu traiectul profesional de excepție în cadrul Băncii Mondiale, unde a ajuns **Senior Social Adviser for Social Policy and Sociology și Chairman al Grupului de cercetători în științe sociale**. Aceasta a avut în permanență o pronunțată dimensiune academică. Astfel, în perioada septembrie 1979-iulie 1980, d-l Cernea a fost cercetător rezident la **The Netherlands Institute for Advanced Studies in Social Sciences**, apoi, în perioada septembrie 1989-august 1990, a fost **visiting scholar** la **Department for Anthropology and Harvard Institute for International Development** din cadrul **Harvard University**. La aceste stagii de cercetare, efectuate în afara Băncii Mondiale, se adaugă numeroase conferințe și cursuri de pregătire în domeniul Antropologiei și Sociologiei dezvoltării prezentate la universități, institute de cercetare, asociații profesionale, bănci de dezvoltare regională și alte organizații din întreaga lume. Retragera, în 1997, din poziția ocupată la Banca Mondială, după aproape un sfert de veac de activitate, nu a însemnat și sfârșitul prodigioasei cariere de cercetător și consultant a reputatului sociolog și antropolog. Activitatea sa de cercetare și consiliere a continuat la fel de intens după 1997. Începând din

1998, este **Senior Social Adviser** pentru Orientul Mijlociu și Africa de Nord la Banca Mondială. De asemenea, ca o încununare a cunoașterii sale polivalente, a experienței desăvârșite în dezvoltarea internațională și a contribuțiilor științifice remarcabile, d-l Cernea deține un post de **Research Professor pentru Antropologie și Afaceri Internaționale la George Washington University, Washington D.C.**

**

Desigur, trecerea în revistă a educației și carierei profesionale și academice a d-lui Michael CERNEA relevă o personalitate proeminentă a cercetării și practicii programelor de dezvoltare. Însă, traiectul său profesional internațional de la sociolog și antropolog rural într-un departament abia înființat al Băncii Mondiale la Președinte al Grupului de cercetători sociali își are sorginea și suportul într-o considerabilă activitate științifică, inspirată și creativă, deschizătoare de noi direcții în teoria socială și fondatoare a noi politici de dezvoltare. Idealul antebelic al altui mare sociolog român, Dimitrie Gusti, și conceptele sale *Sociologia Cogitans* și *Sociologia Militans* au dobândit drept la existență și o largă consacrare internațională prin opera lui Michael Cernea. „*Destinul omului este*

caracterul său”, spunea cândva un scriitor. Expresia se potrivește cum nu se poate mai bine vieții profesionale și academice a d-lui Cernea. Caracterul său ales și idealul etic înalt au nutrit și consolidat dezvoltarea ideilor, a viziunii și incursiunilor analitice și aplicative, profunde și complexe, transgresând granițele unor domenii științifice tradițional separate, în cercetarea formelor de organizare socială și a actorilor sociali. De-a lungul câtorva decenii bune de cercetare a proceselor sociale, domnia sa a amendat, cu rigoare și judiciozitate, idealul *wertfrei* al științei sociale, statuat de Max Weber. Știința socială nu poate fi lipsită de valori etice, din moment ce ea se ocupă de oameni, credințe, instituții și nenumăratele împrejurări în care aceștia interacționează. Înțelegerea vieții sociale, pe care o produce analiza pozitivă trebuie, cumva, să fie urmată de o îmbunătățire a acesteia, care este expresia analizei normative. Dar normativul nu poate fi în domeniul socialului doar o *abstracțiune paretiană*, deoarece societatea nu este o simplă alcătuire mecanică de numere statistice. Cum ar spune Burke, *societatea este o comuniune a celor din prezent cu cei care s-au trecut în vremuri și cei care vor veni în viitor*. Funcția prescriptivă a științei sociale, în completarea funcției explicative și a celei predictive, nu adresează măriri

statistice, macroagregative, ci ființe umane, fiecare dintre acestea având propriul său principiu de mișcare. Resorturile acestei *comuniuni* l-au preocupat pe renumitul sociolog român încă de la începuturile sale în cercetarea științifică, așa cum l-au preocupat și căile reformei sociale. Însă, în perioada activității din România, date fiind constrângerile ideologice și birocratice, d-l Michael Cernea nu a putut să dea măsura veritabilă a valorii sale de *observator social angajat* și creator renumit. Cariera sa de cercetător internațional, inovator al programelor și politicilor de dezvoltare și militant pentru valorile etice ale științei sociale începe odată cu angajarea la Banca Mondială. A fost primul sociolog și antropolog angajat în această instituție, imediat după ce președintele de atunci, Robert McNamara, lansase un program pentru diminuarea sărăciei în țările lumii a treia. Nu exista nici un precedent pentru analiza socială a proiectelor de dezvoltare, iar strategia și politicile Băncii Mondiale erau dominate de *paradigma econocentrică* și *tehnocentrică a dezvoltării*. Simplu spus, pe baza macroeconomiei keynesiene și a modelelor neoclasice de creștere economică, se considera că tot ceea ce lipsește țărilor sărace pentru a accede la un stadiu de prosperitate se rezumă la tehnologia occidentală și

capitalul fizic. Cum aceste țări erau captive unui *cerc vicios al sărăciei*, neavând suficientă economisire pentru a finanța investiții comprehensive și a produce acea *cauzare cumulativă* a creșterii economice, Banca Mondială le asista și finanța proiecte de dezvoltare pe scală mare a infrastructurii, sectoarelor economice și eventual a sectorului social. Strategia *big push* de creștere economică, acompaniată de tehnologie modernă, ar fi trebuit să instaleze țările respective pe un traiect al dezvoltării susținute. Singurele variabile luate în calculul proiectelor erau cele economice și tehnologice, iar metoda infailibilă de analiză era *cost-beneficiu*. Multe asemenea proiecte eșuaseră, iar oamenii săraci nu s-au ales cu promisiunile beneficii pentru că ei erau omiși în analiza economică. Acolo unde proiectele precedente realizaseră unele rezultate pozitive, era, de fapt, un caz dramatic al *creșterii economice fără dezvoltare*. Oficialii Băncii Mondiale au intuit că procesul de elaborare a proiectelor era incomplet și ar putea să existe un rol pentru analiza socială a dezvoltării rurale, dat fiind că majoritatea covârșitoare a oamenilor săraci trăia în mediul rural. Dar, nu le era nimic clar. În acest context, fără atribuții certe sau o fișă a postului, Michael Cernea se confrunta cu o provocare uriașă. Peste ani, cu umor și autoironie,

reputatul sociolog compara misiunea sa cu cea a cardinalului austriac Franz Konig, care a fost numit de Papa Ioan Paul al II-lea, *Secretar al Oficiului Necredincioșilor* la Vatican, dar nu știa ce anume trebuie să facă și nici Sfântul Părinte nu știa mai mult. La fel, și d-l Cernea era în ipostaza de *Secretar la Oficiul Necredincioșilor* din Banca Mondială. Cine credea atunci în analiza socială a proiectelor de dezvoltare? Cum să-i convertească pe necredincioșii sociali? Experiența sa de cercetare empirică, cunoștințele vaste în multe domenii ale științei sociale, însușirea rapidă a analizei economice și a procedurilor în managementul proiectelor de dezvoltare, practicate de Bancă, munca temeinică și riguroasă, dar și imperioasa dorință de a reuși acolo unde alții eșuaseră, l-au ajutat să propună și să impună treptat o altă viziune despre dezvoltare.

În primul rând, dezvoltarea nu este doar un proces economic liniar, așa cum a fost conceptualizată pornind de la modelul istoricului și economistului american Walt Rostow. Michael Cernea a argumentat că dezvoltarea este un proces complex socio-cultural, a cărui înțelegere necesită studiul formelor de organizare socială, al actorilor sociali, al contextului în care se desfășoară activitățile de producție și comerciale și al instituțiilor specifice.

„Dezvoltarea- consideră d-l Cernea- nu este despre mărfuri, tehnologii sau *autostrăzi* informaționale. Este despre oameni, instituțiile, cunoștințele și formele lor sociale de organizare.”

În al doilea rând, domnia sa a operat o distincție netă între **dezvoltarea spontană**, pe care știința socială o observă și descrie, și **dezvoltarea indusă**, aceasta fiind *urmărită cu un scop prestabilit, accelerată și programată, frecvent ghidată de o politică bazată pe un mix de cunoștințe și asumptii*. Știința socială are, în această situație, un rol prescriptiv, de fundamentare a reformelor. Dezvoltarea indusă este realizată și coordonată prin proiecte, iar activitatea Băncii Mondiale privește managementul proiectelor, nu finanțarea lor.

“Intervențiile financiare pentru dezvoltarea indusă- spunea d-l Cernea în **Social Organization and Development Anthropology, The 1995 Malinowski Award Lecture** - sunt programe planificate pentru dezvoltare socială și schimbare socială, nu doar pentru creștere economică. Analiza socială reprezintă metodologia de clarificare a mecanismelor sociale și comportamentale ale dezvoltării și schimbării.”

Proiectele de dezvoltare nu se rezumă la investiții și acțiuni tehnico-economice, sunt procese sociale care circumscriu o gamă largă de actori sociali diferiți.

Studiul motivațiilor și comportamentelor *actorilor sociali* ai dezvoltării, al contextului cultural și instituțional al proiectelor revine Sociologiei și Antropologiei. Nici o altă teorie sau abordare nu poate substitui analiza socială în dezvoltarea indusă. Rolul analizei sociale nu este marginal, în evaluarea ex-post a proiectelor, ci este unul central în evaluarea ex-ante. Ea trebuie să informeze, fundamenteze și prescrie fiecare fază a ciclului proiectelor. În absența analizei sociale, proiectele sunt expuse riscului de a nu-și atinge obiectivele esențiale: *creșterea echității și reducerea sărăciei prin dezvoltare*.

În plan teoretic, d-l Michael Cernea a contribuit substanțial, alături de Albert Hirschman și Amartya Sen, la crearea **paradigmei socio-culturale a dezvoltării**. În plus, a fundamentat și consacrat conceptul de **actori sociali** ai dezvoltării, (persoanele, familiile, grupurile informale, organizațiile și administrațiile locale care sunt implicate activ în procesul de modernizare). De acest concept se leagă o altă contribuție teoretică a domniei sale- conceptul de **dezvoltare participativă**.

„ **Populația**-remarca d-l Cernea în interviul din 2003- **nu este un porc guineea pasiv în programele de transfer tehnologic. De fapt, în ultimă instanță, ea**

este actorul decisiv. Oamenii trebuie să absoarbă tehnologia, să se adapteze la ea, să creeze o nouă capacitate prin organizare socială ajustată. Noile tehnologii-indiferent că sunt în agricultură, industrie sau orice alt sector- trebuie să fie încorporate în cadrul unor societăți și contexte sociale specifice. Crearea noilor instrumente și modalități de organizare socială pentru a susține și internaliza asemenea schimbări este un lucru total diferit decât, pur și simplu, cumpărarea și transferul de tehnologie.... A pune oamenii înainte de toate este miezul oricărui proiect de dezvoltare.”

În plan metodologic, domnia sa a elaborat ***matricea punctelor de intrare pentru cunoștințele și practicile sociale în stadiile ciclului proiectelor.*** Cercetarea teoretică și empirică din primul deceniu petrecut la Banca Mondială a culminat cu publicarea în 1985 a cărții ***Putting People First*** care a avut un impact considerabil în mediul academic internațional și în agențiile de dezvoltare. Pentru prima dată, un cercetător al socialului demonstra riguros și persuasiv importanța crucială a analizei sociale în dezvoltarea indusă și transpunea conceptele și teoriile sociologice și antropologice în instrumente de analiză a proiectelor sectoriale. Cartea a fost tradusă în numeroase țări din

întreaga lume, constituind suportul conceptual și metodologic pentru programe universitare în domeniul dezvoltării, cercetări teoretice și empirice, documente de lucru și rapoarte oficiale ale agențiilor de dezvoltare internațională și ale altor organizații specializate în domeniu. Succesul de care s-a bucurat a determinat publicarea unei a doua ediții în 1991. În schimb, pentru *convertirea necredincioșilor* din Banca Mondială, aceasta constituia doar prima parte-*argumentul intelectual*, cum va scrie ulterior profesorul englez Anthony Bebbington. Partea mai dificilă a operei de convertire-transpunerea conceptelor și teoriilor sociale în politici și proceduri ale instituției- a continuat în următoarea perioadă de peste un deceniu și s-a finalizat ,până la retragerea d-lui Cernea din poziția oficială deținută, cu un rezultat de mult așteptat, formarea *task force* care avea menirea să supervizeze activitatea privind dezvoltarea socială în cadrul Băncii Mondiale.

„ ***Astfel***- scrie profesorul Bebbington- ***un alt domeniu în care Cernea a contribuit enorm a fost în dezvoltarea și implementarea directivelor operaționale și a politicilor operaționale care cerea proiectelor să aibă evaluări sociale. Această contribuție, chiar dacă e mai puțin vizibilă pentru***

cititorii din afară, era de o importanță covârșitoare pentru ca o schimbare instituțională să derive din ideile sale.”

Grație tenacității, capacității de persuadare și reputației internaționale considerabile a domniei sale a fost înființat, în 1997, **Social Development Department**, având peste 130 de sociologi și antropologi angajați. Cu reală satisfacție, pentru că nu este la îndemâna oricui să reformeze o uriașă birocrație internațională, Banca Mondială are peste 10000 de angajați, d-l Cernea considera că a reușit să creeze ***cel mai mare grup de cercetători sociali din lume, care să lucreze sub acoperișul aceleiași organizații.***

Putting people first reprezintă liantul și teza crucială a întregii activități de cercetare, educație și formare profesională, consiliere și reformare instituțională, pe care a desfășurat-o și o desfășoară, cu o impresionantă intensitate, domnia sa. **Sociologia dezvoltării** și **Antropologia dezvoltării** îi datorează mai mult decât oricărei alte persoane fundarea și progresul cunoașterii. Aceste discipline științifice au evoluat odată cu cercetările și contribuțiile sale penetrante. Experiența d-lui Cernea în evaluarea socială a unui imens număr de proiecte în țări de pe toate continentele a format, de-

a lungul anilor, un substanțial bagaj empiric și, pe această bază, a generat teorii și instrumente analitice în dezvoltarea indusă. Originalitatea ilustrului sociolog și antropolog a constat nu doar în aplicarea creativă a cunoștințelor sociale teoretice (**cunoștințe de înțelegere**, cum le numește domnia sa), pentru dezvoltarea cunoștințelor practice (**cunoștințe de acțiune**), ci și în crearea de noi teorii și modele. În acest sens, **teoria dislocărilor și a reșezărilor (strămutărilor) involuntare ale populației**, induse de proiectele de dezvoltare a infrastructurii, agriculturii, sectorului energetic și a mediului urban, constituie un caz elocvent. Profesorul Bebbington consideră că: ***“Probabil, de cea mai mare semnificație – atât intelectuală, cât și pentru bunăstarea umană- este activitatea sa de cercetare asupra strămutării involuntare, a riscurilor și vulnerabilității.”*** Preocupat în permanență de efectele dezvoltării induse asupra persoanelor din ariile de referință și aplecându-se cu sensibilitate și compasiune asupra traiului oamenilor săraci, profesorul Cernea a observat că, în toate situațiile, chiar bine concepute și implementate, proiectele de dezvoltare generează costuri sociale dramatice. În ultimele două decenii ale secolului trecut, peste 200 de milioane de oameni, marea majoritate fiind

foarte săraci, au fost dislocați din zonele de implementare a proiectelor de dezvoltare și strămutați involuntar. Profesorul Cernea a studiat acest fenomen încă de la sfârșitul anilor '70. O lungă listă de lucrări publicate în reviste academice și edituri de prestigiu, ca și un set important de linii directoare pentru politicile Băncii Mondiale stau mărturie strădaniilor și contribuțiilor sale recunoscute în întreaga lume. Cităm doar câteva dintre acestea:

Involuntary Resettlements in Bank-Assisted Projects, Agricultural and Rural Development Department, The World Bank, 1986;

Involuntary Resettlements in Development Projects: Policy Guidelines in World Bank-Financed Projects, Technical Paper 80, The World Bank, 1988;

Poverty Risks from Displacement in Water Resources Development, Discussion Paper 355, Harvard University, Harvard Institute of International Development, 1990;

Anthropological Approaches to Resettlement: Policy, Practice and Theory, (Senior editor with Scott Guggenheim), Boulder, Co: Westview Press, 1993;

Resettlement and Development. The Bankwide Review of Projects Involving Involuntary

Resettlement 1986-1993, (Senior author), The World Bank, 1994;

Displacement and Resettlement. Focus on Asian Experiences, (Ed. Harry Mohan Mathur with M.Cernea), New Delhi: Vikas Publishing House, 1995;

Resettlement and Development. Studies on World Bank Policies and Experiences, vol.I, în lb.chineză, Nanjing: Hohai University Press, 1996

Resettlement, Rehabilitation, and Development Studies on World Bank Policies and Experiences, vol.II, în lb.chineză, Nanjing: Hohai University Press, 1998

The Economics of Involuntary Resettlement: Questions and Challenges, The World Bank, 1999

Calitatea înaltă a contribuției sale teoretice și empirice în problema dislocării involuntare și a strămutării populațiilor a fost recunoscută atât în mediul academic, cât și în organizațiile internaționale. Astfel, în 1991, profesorul Cernea a elaborat pentru OECD, **Guidelines for AID Agencies on Involuntary Displacement and Resettlement in Development Projects**.

Cercetările domniei sale în privința dislocării și a strămutării involuntare a populației nu au pledat împotriva proiectelor de dezvoltare, ci au creat argumente teoretice și empirice solide pentru abordarea

cu prudență și cunoaștere socială adecvată a modernizării, prin implicarea și consultarea oamenilor săraci. Vulnerabilitățile și pierderile lor datorate strămutării involuntare nu sunt nici pe departe doar cele materiale, așa cum presupune principiul tradițional al compensației. Dramatică este destrămarea contextului social, cultural și instituțional de existență a populației strămutate. Acestea nu pot fi cuantificate, iar metoda analizei cost-beneficiu nu oferă decât o insuficientă și precară perspectivă asupra compensării persoanelor afectate de dezvoltarea indusă. Profesorul Cernea a elaborat un **model al riscurilor de sărăcire și al reconstrucției programate** (*Impoverishment Risks and Reconstruction Model*), cu o solidă argumentație analitică și o certă valoare instrumentală. Acest model oferă atât cadrul necesar stabilirii celor opt categorii de riscuri induse populațiilor dislocate prin proiecte de dezvoltare, cât și modalitățile de contracarare prin reconstrucție programată. Câteva din lucrările publicate pe această temă sunt relevante pentru valoarea contribuției sale, și anume:

„The Risks and Reconstruction Model for Resettling Displaced Populations”, *World Development* 25 (10): 1569-88, 1997;

Risks and Reconstruction: Experiences of Resettlers and Refugees (Co-edited with Chris McDowell), The World Bank, 2000;

„**Eight Main Risks: Preventing Impoverishment During Population Resettlement**”, in de Wet, C. And Fox, R. (eds), ***Transforming Settlement in Southern Africa***, Edinburgh: Edinburgh University Press for the International African Institute, pp. 237-52, 2001;

“**The Typology of Development-Induced Displacements: Field of Research, Concepts, Gaps and Bridges**”, paper to the US National Academy of Sciences, Conference on the Study of Forced Migration, 22-23 September, Washington DC, 2004.

Modelul Cernea a dobândit valoare și recunoaștere mondială, fiind folosit în toate cercetările și politicile privind strămutarea involuntară indusă de proiectele de dezvoltare.

În ultimii ani, profesorul Cernea a investigat două probleme majore ale programelor și proiectelor de dezvoltare, care anterior au fost insignifiant tratate în literatura de specialitate: **protejarea patrimoniului cultural** în zonele supuse modernizării și **reinsertia culturii în domeniul cercetării agricole**. Lucrările publicate în 2001, ***Cultural Heritage and Development: A Framework for Action in the Middle***

East and North Africa, și în 2006, *Researching the Culture In Agriculture: Social Research for International Agricultural Development*, relevă, deopotrivă, continuitatea preocupărilor pentru consolidarea locului culturii în analiza proiectelor de dezvoltare și caracterul mereu inovator al demersului său intelectual și profesional. Revista **Culture & Agriculture** a consacrat un întreg număr (**Spring 2006, Vol. 28, No. 1**) dezbaterii contribuțiilor sale din ultimul volum publicat.

Numeroase articole publicate în cele mai prestigioase reviste din domeniul științelor sociale, capitole apărute în volume ale multor evenimente științifice internaționale, studii, rapoarte tehnice și ghiduri de bune practici în domeniul politicilor sociale elaborate pentru Banca Mondială și alte organizații internaționale, discursuri prezentate în cadrul asociațiilor academice și profesionale și conferințe expuse la mari universități ale lumii completează o impresionantă operă de cercetare și compun profilul unui intelectual public de excepție.

Poate nu sunt cuvinte mai frumoase și expresive pentru a caracteriza succint contribuțiile remarcabile ale profesorului Michael Cernea decât cele scrise de Anthony Bebbington în volumul **Fifty Key Thinkers on**

Development, Ed. David Simon, Routledge, London and New York, 2006, p.71: *„Sunt multe contribuții durabile ale lui Cernea la dezvoltare, reflectate într-o lungă listă de publicații, roluri de consiliere și onoruri academice. Probabil, cea mai importantă dintre ele este că, oricum, a schimbat o instituție prin perseverență susținută și puternică asupra câtorva idei: știința socială este crucială pentru dezvoltare; dezvoltarea indusă va eșua în orice sens important dacă oamenii obișnuiți nu sunt implicați în proiectarea formelor pe care le îmbracă aceasta; și atât de prezervatele concepte detașate de ființele umane ale celei mai mari părți a teoriei dezvoltării nu pot fi considerate separat de structurile sociale în care sunt încorporate. Dacă și pentru cât timp Banca va continua să reflecte aceste victorii pe terenul de bătălie al cunoașterii depinde la fel de mult de geopolitică, ca și de dezbaterile intelectuale. Însă, chiar dacă se va produce o inversare a mutațiilor pe care Cernea le-a realizat, faptul că a schimbat practicile instituției în cursul celor trei decenii petrecute acolo înseamnă că ideile și opera sa vor fi influențat literalmente milioane de oameni pentru totdeauna.”*

**

*

Meritele științifice și profesionale ale domnului Michael Cernea i-au fost recunoscute atât în țara de adopție, Statele Unite, cât și în instituția pe care a slujit-o cu devotament, dar și cu spirit critic, și, nu în ultimul rând, în multe universități și asociații academice de înalt prestigiu internațional. Astfel, în 1988, **American Anthropological Association** i-a conferit **Premiul Solon T. Kimball** pentru **contribuții remarcabile la Antropologia aplicată și Politică Publică**.

În 1995, **International Society for Applied Anthropology** i-a conferit **Premiul Bronislaw Malinowski** ca **recunoaștere a eforturilor savante de înțelegere și servire a nevoilor lumii prin știința socială**. Cu acel prilej, profesorul Cernea a ținut un memorabil discurs despre rostul științei sociale și menirea antropologilor și sociologilor în vindecarea *bolilor dezvoltării* și progresul cetății. A lansat o provocare la adresa *turnului de fildeș* și a *teoriei sociale*

de cabinet, împlinind crezul său intelectual și idealul lui Gusti din *Sociologia Militans*. În Cuvântul Înainte la **Social Organization and Development Anthropology**, discursul publicat al profesorului Cernea, Ismail Serageldin, Vicepreședinte al Băncii Mondiale, remarca:

„Este o mare plăcere să vedem unul dintre cei mai distinși colegi ai noștri recunoscut atât înlăuntrul, cât și în afara Băncii, pentru viziunea, rigoarea intelectuală și consistența cu care și-a purtat mesajul său către comunitatea dezvoltării și comunitatea științelor sociale de-a lungul a peste două decenii.

Michael Cernea este un gigant între savanții din științe sociale, care aplică sociologia și antropologia la problemele dezvoltării. El a militat ferm pentru adresarea problemelor sociale ale dezvoltării mult înainte de a fi la modă să se procedeze așa. A adus claritatea gândirii și înțelepciunea practică la îndemâna realizării sarcinilor profesionale atât în interiorul, cât și în afara Băncii.”

La retragerea din poziția oficială ocupată în Banca Mondială, discipolii și colegii săi au alcătuit volumul omagial **Michael Makes His Mark: The Life and Times of a Change Agent in the World Bank, (1998)**. Merită, cu prisosință, să rememorăm un fragment din

medalionul pe care i l-a consacrat Robert McNamara, președinte al Băncii Mondiale în momentul angajării lui Michael Cernea : **“Ca primul sociolog angajat la Bancă pentru a-i urmări programele ce abordau sărăcia pretutindeni în lumea în curs de dezvoltare, tu ai realizat acest lucru cu noblețe. Vei fi multă vreme amintit ca un campion neobosit al celor săraci și o forță stimulatorie în impunerea agendei sociale a Băncii. Zeci de milioane dintre cei mai săraci între cei săraci îți sunt îndatorați.”**

Profesorul Cernea face parte din multe colegii editoriale, asociații profesionale și consilii științifice din lumea largă. A le prezenta în totalitatea lor reprezintă o încercare aproape la fel de dificilă cu a-i descrie și sistematiza opera. De aceea, ne rezumăm doar la câteva din pozițiile deținute în lumea publicațiilor academice și comunitatea profesională.

Între revistele științifice la care este membru al colegiului editorial, le menționăm pe următoarele: ***Journal of Applied Sociology (S.U.A), Journal of Refugee Studies (Oxford, M. Britanie), Forced Migration Review (Oxford), Field Methods – Cultural Anthropology (S.U.A), International Journal of Rural Cooperation (Israel) ș.a.m.d.***

De-a lungul unei strălucite cariere științifice și profesionale, profesorul Cernea a devenit membru al multor instituții academice prestigioase, precum: **American Sociological Association, American Anthropological Association, European Society for Rural Sociology, International Sociological Association, International Association for Impact Assessment, International Rural Sociology Association etc.**

De asemenea, domnul Cernea este, actualmente, membru al **Consiliului Științific la Swiss Academy for Development, elected fellow** al **American Association for the Advancement of Sciences**, membru al **Comitetului Tehnic al Consultative Group for International Agricultural Research** (CGIAR), care grupează cele mai reductabile institute de cercetare agricolă din întreaga lume, **senior adviser** al Social Policy Group (Elveția), consilier și consultant pentru multe alte organizații publice și profesionale. *So much, so good*, ar spune americanul. Cu cât intelectualul devotat înțelegerii nevoilor oamenilor simpli și reformei împrejurărilor existenței acestora este mai mult implicat în instituțiile academice și organizațiile publice internaționale, cu atât e mai bine pentru toată suflarea umană. De la fiziocrați încoace,

misiunea intelectualului public s-a altoit mai puternic ca oricând în vremurile apuse pe trunchiul rolurilor de *rege filosof* și *consilier al prințului*. Nenumărați oameni inteligenți și instruiți au croit ideologii pentru o *societate perfectă* sau, deseori, și-au pus cunoașterea și competența în serviciul construcțiilor scientiste create de alții pentru ei. Științele sociale, între care Economia se voia regină, au creat modele pentru uzul și abuzul revoluțiilor. Gloria, la care înainte râvneau conducătorii militari, ar fi trebuit să revină *inginerilor sociali*. *Ideologia dezvoltării*, cum definea William Easterly, într-un recent articol din *Foreign Policy*, toate modelele centraliste și birocratice de fericire socială, ilustrează din plin acest fapt.

„Anumite abordări ale dezvoltării induse- remarca profesorul Cernea- *încorporează o înclinație conceptuală comună, considerabil pernicioasă: subestimează structurile socio-culturale ale societăților reale. Asemenea modele reduționiste ale schimbării sociale devin în mod clar nefaste în alcătuirea proiectelor de dezvoltare.*”

Puțini, tare puțini savanți au ales calea moderației și prudenței în reforma socială, acea *piecemeal social reform*, pe care Karl Popper o considera a fi rostul de căpătâi al teoriei sociale, în totală opoziție la *utopian*

social engineering. Profesorul Cernea a ales rolul modest de consilier neștiut al mulțimilor necunoscute de oameni sărmani, care, cuantificate în mărimi statistice, constituie cel mai adesea obiectul abstracțiunilor și experimentelor. Le-a eliberat treptat din canoanele mecanicii sociale și a găsit că menirea științei este aceea de a coborî din *cerul eterat în geografia populată de ființe cu suflet, minte și trup*. Următorul fragment relevă o parte din crezul său intelectual: „**Analistul social profesionist trebuie să fie conștient de imperfecțiunea cunoașterii sale și să formuleze recomandări cu prudența și responsabilitatea etică necesare.**” Într-adevăr, a pune teoria și instrumentarul analitic în serviciul dezvoltării sociale înseamnă asumarea clară a *legii consecințelor neintenționate*, pe care, dezvăluind testamentul ideatic al ilustrațiilor scoțieni Ferguson și Hume, au explicat-o magistral în perioada antebelică sociologul american Robert Merton și economistul austriac Friedrich von Hayek. Mai mult încă, înseamnă așezarea unui stăvilă în calea construcțiilor raționale perfecte. A admite că nici o minte umană și nici un sistem de inteligență artificială nu pot gândi pentru toată omenirea laolaltă, nu este un act de resemnare a cercetătorului și reformatorului social în fața

numeroaselor realități indezirabile, ci expresia profundă a datoriei morale și onestității intelectuale. Este un mod de a expune ridicolului infatuarea fatală a prestidigitatorilor sociali. În schimb, a angaja dimpreună rațiunea, pasiunea și credința în scrutarea și îndreptarea nebănuitelor căi sociale, ***înseamnă a pune oamenii cu nevoile, trăirile și doleanțele lor mai presus de orice.*** Așa a procedat profesorul Michael Cernea, cu modestie, devoțiune, rigoare analitică, pasiune intelectuală și compasiune socială, într-o viață dedicată înțelegerii proceselor sociale și reformării condițiilor de existență ale oamenilor sărmani. În același timp, domnia sa a transmis un mesaj tulburător mediului academic, unde adesea speculații ideatice splendide și iluzorii programe de progres social dintre cele mai bine intenționate sunt confundate cu trebuințele sociale efective și, nu de puține ori, produc himere politice, având consecințe sociale dramatice. Încrederea în capacitatea oamenilor simpli de a-și gestiona singuri existența și convingerea că rolul experților este cel de a le facilita proiectele personale într-un cadru social îmbunătățit și nu de a le planifica viețile potrivit unor modele pe care aceștia nu le înțeleg, rămâne încă un ideal destul de puțin împărtășit, dar la a cărui afirmare Michael Cernea a

contribuit în mod decisiv. Sub semnul moderației întreprinderii intelectuale și al eticii prescripțiilor sociale, se poate spune că Profesorul Cernea a împlinit credința eroului melvillian: Tot ceea ce am vrut am îndrăznit și tot ceea ce am îndrăznit voi face!

**

Universitatea ieșeană și-a împlinit întotdeauna misiunea sa de transmitere a cunoașterii înalte cu datoria de a-i recunoaște și omagia pe creatorii acesteia. Este onorată, astăzi, să-i prezinte gratitudinea comunității academice locale Profesorului Michael Cernea. ***Creator de idei și teorii în științele sociale, promotor de politici înțelepte și metode realiste în practica dezvoltării, inovator și reformator al culturii organizaționale a celei mai importante agenții de dezvoltare, intelectual angajat în reliefarea semnificațiilor culturale și sociale ale existenței oamenilor simpli și căutător neobosit al soluțiilor pentru progresul majorității într-o lume mai bună, Profesorul Michael CERNEA binemerită omagiul universității noastre, prin acordarea titlului de Doctor Honoris Causa.***

COMISIA

Președinte,

Profesor univ.dr.**Dumitru OPREA**, Rector

Membri

Prof.univ.dr.**Ștefan AFLOROAIEI,Â**

Decan al Facultății de Filosofie

Prof.univ.dr.**Vasile COCRIȘ**,

Decan al Facultății de Economie

Prof.univ.dr.**Vasile MIFTODE**,

Facultatea de Filosofie

Prof.univ.dr.**Vasile IȘAN**,

Facultatea de Economie

Iași, 26 octombrie 2007

Creator de idei și
teorii în științele
sociale, promotor de
politici înțelepte și
metode realiste în
practica dezvoltării,
inovator și reformator
al culturii
organizaționale a celei
mai importante agenții
de dezvoltare,
intelectual angajat în
reliefarea
semnificațiilor
culturale și sociale ale
existenței oamenilor
simpli și căutător
neobosit al soluțiilor
pentru progresul
majorității într-o lume
mai bună, Profesorul
Michael CERNEA
binemerită omagiul
universității noastre,
prin acordarea titlului
de Doctor Honoris
Causa.